

بررسی تطبیقی معامله متقابل در قراردادهای نفی در حقوق ایران و انگلستان

لیلا رمضان نژادکیاسری
سیدرضا باقری

انديشكده روابط بين الملل

عنوان و نام پدیدآور: بررسی تطبیقی معامله متقابل در قراردادهای نفتی در حقوق ایران و انگلستان/اللا رمضان نژادکیاسری، سیدرضا باقری؛ ویراستاران زهرا خانیانی، منا یایانی.

مشخصات نشر: تهران: شهر یاس: اندیشکده روابط بین الملل، ۱۴۰۰.

یادداشت: کتاب حاضر با حمایت مؤسسه احیاء صنایع نرم آینده منتشر شده است.

Oil and gas leases -- Iran : موضوع

رده بندی کنگره: HD۹۵۷۶۰ رده بندی دیویی: ۳۳۸/۲۷۲۸۳۰۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۸۴۶۰۱۱۰ اطلاعات و کورد کتابشناسی: فیفا

نویسنده: لیلا رمضان نژاد کیاسری و سیدرضا باقری

طراح جلد و صفحه آرا: کوثر خانیانی

ناشر: شهر یاس با همکاری اندیشکده روابط بین الملل و حمایت مؤسسه احیاء صنایع نرم آینده

تعداد: ۱۰۰۰ نسخه نوبت چاپ: اول / ۱۴۰۰

تلفن مرکز پخش: ۰۹۱۲۵۶۴۵۴۶۳ پست الکترونیکی: irtt.ir@gmail.com

شاپک: ۹۷۸-۶۰۰-۸۳۳۷-۴۶-۱ قیمت: ۶۰۰۰۰۰ ریال

کلیه حقوق متعلق به اندیشکده روابط بین الملل بوده و هرگونه تکثیر این کتاب به صورت کاغذی و الکترونیکی بدون مجوز کتبی از اندیشکده ممنوع است. برای تهیه این کتاب می توانید به وبسایت اندیشکده روابط بین الملل به نشانی www.irthink.com مراجعه کنید.

فهرست مطالب

مقدمه	۱۱
-------	----

فصل اول

تعاریف و مفاهیم	۱۹
-----------------	----

مقدمه	۲۱
-------	----

مفهوم بیع متقابل در حقوق ایران	۲۶
--------------------------------	----

مفهوم بیع متقابل	۲۷
------------------	----

ویژگی قرارداد بیع متقابل	۲۸
--------------------------	----

ماهیت خاص بیع متقابل	۳۷
----------------------	----

ماهیت قراردادهای نفتی	۳۹
-----------------------	----

مقایسه قراردادهای بیع متقابل و مشارکت در تولید در بخش بالادستی نفت و گاز	۴۶
--	----

حدود حق مالکیت در قراردادهای نفتی	۵۳
-----------------------------------	----

نگاهی به سیر تحول قراردادهای نفتی در ایران	۵۸
--	----

شرایط کلی قراردادهای بیع متقابل	۷۳
---------------------------------	----

بررسی مقایسه‌ای چارچوب قراردادی بیع متقابل و قرارداد نفتی ایران (IPC) در خصوص	
---	--

حقوق مالکیتی، شناخت ذخایر و رژیم مالی	۷۶
---------------------------------------	----

فصل دوم

قرارداد بیع متقابل در قراردادهای نفتی ۷۹

۸۱ مقدمه

۸۲ تأثیر مالکیت عمومی بر قراردادهای نفتی

۸۴ ویژگی مطلوب قراردادهای نفتی از منظر شرکت‌های نفتی و کشور صاحب مخزن

۸۹ بررسی قراردادهای بیع متقابل در حقوق بین‌المللی و حقوق داخلی

۹۱ ویژگی‌های عمده بیع متقابل برای توسعه میادین نفتی

۹۲ اهداف بیع متقابل

۹۳ نظام مالی بیع متقابل

۹۷ ریسک شرکت‌های نفتی خارجی

۹۹ تأثیر بیع متقابل بر اکتشاف و توسعه میادین نفتی

۱۰۰ سه نسل قراردادهای بیع متقابل

۱۰۵ مزایا و چالش‌های قراردادهای بیع متقابل

فصل سوم

شرط حفظ مالکیت در قراردادهای بیع متقابل در حقوق انگلستان ... ۱۰۹

۱۱۱ مقدمه

۱۱۴ زمان انتقال مالکیت در سیستم حقوقی انگلستان

۱۱۴ شرط حفظ مالکیت در سیستم حقوقی انگلستان

۱۱۷ شرط تعلیق در انتقال مالکیت توسط بایع

۱۱۸ حقوق فروشنده در برابر مبیع

مقدمه

قرارداد بیع متقابل^۱ نفتی در ایران به لحاظ حقوقی نوعی قرارداد خرید خدمت پیمانکاری است که به موجب آن طرف خارجی انجام عملیات توسعه یا بازیافت یک میدان نفتی یا گازی را با هزینه و سرمایه خود بر عهده می گیرد. در مقابل، شرکت ملی نفت تعهد می کند تمام هزینه های طرف خارجی را با بهره مشخص و طی اقساط برابر و الزاماً از طریق نفت یا گاز حاصل از همان حوزه عملیاتی به او بازپرداخت کند.

دکتر عبدالحسین شیروی در کتاب حقوق تجارت بین الملل خود در تعریف قراردادهای بیع متقابل این گونه اشاره می کند: در قراردادهای بیع متقابل، کالا و خدمات صادر شده و کالاهایی که متقابلاً بازخرید می شوند، در یک فرایند تولیدی به یکدیگر مرتبط هستند. در این قراردادها، یک شرکت خارجی متعهد می شود تا از طریق عرضه ماشین آلات، مواد، تکنولوژی، دانش فنی و دیگر کمک های فنی، مالی و اقتصادی به کشور وارد کننده کمک کند تا یک واحد اقتصادی و تولیدی راه اندازی کند و در مقابل موافقت می کند تا هزینه خود را از

1. buy back

طریق بازرخرد محصولات حاصل از پروژه موردنظر مستهلک کند. تسهیلات و امکانات گوناگونی ممکن است موضوع قراردادهای بیع متقابل قرار گیرند که مهم‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از: ماشین‌آلات، مواد، فناوری، دانش فنی، سخت‌افزارها و نرم‌افزارهای کامپیوتری، خدمات مدیریتی، لیسانس‌ها، علائم و نام‌های تجاری و سایر مجوزهای تولید. این تسهیلات و امکانات ممکن است برای ساخت و راه‌اندازی یک کارخانه، تأسیس یک پالایشگاه، بازسازی و بهینه‌سازی یک پروژه اقتصادی، توسعه و استخراج از حوضچه‌های نفت و گاز، توسعه و استخراج معادن، نصب خطوط لوله نفت و گاز، توسعه طرح‌های مربوط به بخش کشاورزی و... به کار گرفته شوند. محصولات که طبق قراردادهای بیع متقابل بازرخرد می‌شوند، ممکن است نفت، گاز، مواد پتروشیمی، مواد معدنی استخراج‌شده، کالاهای صنعتی نیمه‌تمام، کالاهای تمام‌شده و امثال آن باشند.

از روش بیع متقابل، ابتدا کشورهای دارای اقتصاد متمرکز (سوسیالیستی) استفاده کردند تا به فناوری و دانش فنی کشورهای صنعتی دسترسی پیدا کنند و بتوانند کالاهای ساخته‌شده خود را به بازارهای کشورهای صنعتی روانه کنند. مهم‌ترین و بزرگ‌ترین

نمونه‌های بیع متقابل بین روسیه، کشورهای شرقی و چین با کشورهای صنعتی منعقد شده است.

یک نمونه معروف و مهم از بیع متقابل قراردادی است که بین شوروی و یک کنسرسیوم متشکل از شرکت‌های آلمانی، فرانسوی و ایتالیایی و انگلیسی منعقد شد.

ایران کشوری است که از روش بیع متقابل برای توسعه میادین نفت و گاز استفاده کرده است و میلیاردها دلار سرمایه‌گذاری خارجی از طریق بیع متقابل در صنایع بالادستی نفت و گاز جذب شد.

از مشخصات قراردادهای بیع متقابل (بای بک) به نمونه‌های زیر می‌توان اشاره کرد: **الف**. بلندمدت بودن قرارداد؛ **ب**. سنگین بودن قرارداد؛ **ج**. ارتباط تولیدی بین کالاهای صادراتی و محصولات بازخریدشده؛ **د**. دو قرارداد مجزا بودن.

قرارداد بیع متقابل در عرصه تجارت بین‌الملل یکی از مهم‌ترین شکل‌ها و شیوه‌های تجارت متقابل به شمار می‌رود و علی‌رغم آنکه در صنعت نفت و گاز جهانی کاربرد محدودی داشته، در سایر زمینه‌ها جزو نخستین و مؤثرترین راهکارهای مورد استفاده برای انتقال تکنولوژی است. در ایران که دارنده بیش از ۱۱ درصد منابع نفت و ۱۵ درصد ذخایر

گازی جهان است، این روش بیشترین کاربرد را در صنعت نفت و گاز داشته است. اما دشواری‌های سیاسی و اقتصادی پس از انقلاب راه را بر هرگونه سرمایه‌گذاری خارجی بسته است. علی‌هذا با تصویب این روش معاملاتی، به‌نوعی راه ورود سرمایه‌گذاری خارجی باز شده و قراردادهای مهمی با سقف معاملاتی بزرگ با شرکت‌های خارجی منعقد شده است. اگرچه استفاده از این سیستم تا اندازه‌ای موجب بقا و تجدید حیات صنعت نفت ایران شده است، با گذشت زمان دست‌اندرکاران امور متوجه شدند برخی نارسایی‌ها و ابهامات وجود دارد؛ به‌ویژه استقبال نکردن شرکای خارجی از این روش در مقایسه با دیگر روش‌های قراردادی متداول.

موضوع این‌گونه قراردادها در اختیار دولت‌هاست. این ویژگی در تمام قراردادهای نفتی ایران از قراردادهای امتیاز گرفته تا عاملیت و مشارکت تا خرید خدمت و درنهایت در قراردادهای بیع متقابل پس از انقلاب مشاهده می‌شود. لذا، این نوع قراردادها هم از نظر موضوع و هم به‌لحاظ طرفین آن‌ها وضعیت خاصی پیدا کرده‌اند که بررسی آن‌ها نقش زیادی در شناخت و شیوه برخورد طرفین با قرارداد، حقوق و تعهدات آن‌ها، چگونگی فسخ یا لغو یک‌جانبه قرارداد، قانون حاکم، حل و فصل اختلافات و... دارد.